

ZADNJA IZMENA

Thomas Hürlimann*Vodja podružnice*

Ko je vodja podružnice na televizijskem zaslonu zagledal svojo ženo, se je na smrt prestrašil. Ne, ni se motil - prvi program je predvajal Marijo-Lizo, njegovo ženo. V lepi modrini je sedela v širšem krogu, in ravno ko je vodja podružnice premagal šok, je moderatorka vprašala Marijo-Lizo, kaj občuti do svojega moža.

"Nič," je rekla Marija-Liza.

"Marija-Liza!" je ušlo vodji podružnice in s tresočo roko je iskal podlaket svoje žene. Kot vsak večer sta sedela pred televizorjem, noge sta položila v rdeči plastični vedri, v mlačno kamilično kopel - dolge ure trajajoča služba v supermarketu ju je utrujala.

Marija-Liza na zaslonu se je smehljala. Potem je rekla, da je sovraštvo pravzaprav že prebolela.

Vodja podružnice je še vedno držal Marijo-Lizo za roko. Lovil je sapo, svoje prste je zapičil v njeno meso in buljil v zaslon. Sedaj, se mu je zdelo, je bila bolj površna kot v življenju. Nadela si je kaj-pa-želite masko in tiho, vendar odločno pripomnila: "Moj Willy se mi gnusi." In to na velikem posnetku!

Pozneje je govorila svetlolasa lepota o nevarnostih čustvene otopelosti, in vodja podružnice, ki mu je končno uspelo odmakniti oči zaslona, je poskušal neopazno preveriti svoje okolje. Vse stvari so bile na svojem mestu. V kotu je stal gumijevец, na steni je tiktakala ura in zraven njega je sedela žena, s katero je bil poročen. Noben previd - resničnost! Marija-Liza je bila na zaslonu, hkrati pa je odpirala termovko, da bi v plastični vedri dolila vroče vode. Topla voda je Willyja tudi ta večer obdala z ugodjem.

Potem se je spomnil, kaj se je pripetilo. Strašno! Na zaslonu so razpravljali o čustvenih pomanjkljivostih nekega soproga, in ta soprog je bil on sam, vodja

podružnice Willy P!

Zgrabil je kozarec in s težavo požiral pivo. Na skrivaj je šla Marija-Liza k ljudem s televizije. Le zakaj?

Willy o tem ni vedel ničesar. Vedel je samo eno: Pred njegovimi očmi se je njegov supermarket podiral.

Marija-Liza mu je podala brisačo, vodja podružnice pa še ni dvignil nog iz vedra. V roki je držal brisačo in nekaj minut je tako stal samo v majici in spodnjicah v kamilični kopeli. Noge, ponošene v supermarketu, so mu otrpele.

"Voda bo mrzla," je rekla Marija-Liza. Vodja podružnice si je obrisal noge, potem je podal brisačo Mariji-Lizi.

Ko so se začela druga večerna poročila, sta ponovno sedela na zofi, Marija-Liza in vodja podružnice drug ob drugem, on je srkal svoje pivo, ona pa je grizljala slane palčke.

Mačka

Vasih se odpravi Ka na nenavadno potovanje. Psihologi bi njeno stanje imenovali depresija. Tega, kar se dogaja v njeni notranjosti, ne poznam, z leti sem vendarle spoznal njeno pot. Samo pot. Cilja ne. Ker ne obstaja.

Kot vsako potovanje se tudi to začenja z napetostjo in razburjenostjo. Dolge ure tuli sesalec, se vrtil bobnič pralnega stroja, diši po pohištvnem loščilu in čistilnem sredstvu Meister Proper.

S tem poželenjem po čistoči se je začelo potovanje v temo. Ka se bojuje proti prahu, preteklosti. Nesmiselni boj. Usojena ga je izgubiti in vsakič ga tudi izgubi. Od napore izmučena ne more zaspati in že drugo noč trajajoče bedenje jo je popolnoma vznemirilo. Tako leži v mraku kot kos mesa v levji kletki. V strahu pred sanjsko moro golta zdravila, a ji ne pomagajo; prav nasprotno. Jemljejo ji tek. Izgublja moč, postaja bleda, motna, starikava.

Nazadnje drsi po kolenih skoz sobo. Tu puli las iz preproge, tam praska voščen madež s praga. Vendar, umazanija je povsod, prah je vsenaokrog, njeno pranje, brisanje, čiščenje nič ne pomaga, niti meister proper niti pralni prašek ne moreta zaustaviti temačnih sil.

In jaz? Kaj sem storil jaz? Dolga leta sem delal napake. Ka sem poskušal spraviti na noge in v boljšo voljo; poskušal sem jo - v dvojnem pomenu besede - spraviti kvišku. Bilo je strašno. V očeh je skrivala solze; jaz sem se šalil. Komaj se je lahko še plazila; predlagal sem izlet. Sovražil sem jo, njej pa je bilo to vseeno. Čepela je pred

televizorjem in ga pozabila vključiti. Pozabila? Ne, boljčati hoče v ploščato temo zaslona, v praznino.

Potem, nekaj pred kolapsom, še enkrat zbere moči. Odide iz hiše. Nakupovat, pravi. Vrne se čez ure, brez mleka, kruha, to so živila, in živeti, ne, živeti noče, čemu tudi, vsaka posameznikova minuta je smrtna minuta, vsaka vrečka mleka ima rok trajanja.

S prazno torbo se privleče domov. Ta praznina jo tako izmuči, da mora bruhati. Mogoče še zadnji nemočni poskus, da bi dvignila glavo, se odmaknila od tal, globine, blata, iz katerega smo narejeni; potem se splazi v posteljo, pod odejo. Sesa mokri robec, ki ga je obdržala še iz otroških let, in čeprav se zdi, da spi dolgo in trdno, ji pokrivajo veke oči samo do polovice. Njen pogled zre v praznino, tudi v spanju.

Tokrat se je odvijalo drugače. Čepela je na tleh in pulila preprogo, kot da bi trgala nevidno rožo iz melanholične dežele. Spet se začenja, sem pomislil. Potem je pogledala navzgor, ven, in resnično! - iz megle se je priplazila senca, mačka, smuknila je vstran, izginila, in hop, je ždela velika, pónosna in tuja pred oknom. Temnilo se je. Mačke so boginje melanholije. Zato zanje v bibliji ni bilo prostora, niti v starem niti v novem testamentu. Mačke imajo sedem življenj, ne poznajo odrešitve, krivde, pačijo in grejo, same ali v krdelu, zanje je pomembno samo eno: njihova čistoča. Mačke ljubijo neprestano umivanje, čiščenje, lizanje. Ka se je mački nasmejala. Umaknil sem se; obe, sem pomislil, nočeta, da bi ju kdo motil - ne moški in tudi ne kak šum.

Tišina, globoka tišina, in skorajda se mi je zdelo, da se je spustila z neba in osvetlila noč. To je napravil prvi sneg. Rasli so hribi, gore, gozdovi - rasli brez hrupa. Ob jutranjem svitu je mačka stekla čez belo polje, in Ka je - brez strahu pred sanjsko moro - legla v posteljo.

Ljubimci moje najdražje

V sredo je pripravila moje najljubše špagete. V četrtek je uredila najino pošto. V noči na soboto je oblekla rdeče erotično perilo, v nedeljo zjutraj sem se nato odločil in povprašal Ka, ali me vara. Zakaj? Bila je nekoliko preveč ljubezniva, preveč nežna, in na žalost me izkušnje poučujejo, da se začenja čas jeze že v času harmonije. Tudi takrat, pred leti, ko je zapadla v roke Don Rodolfu, je predla okrog mene kot kaka mačka, izmišljala si je ljubkovalnice in pekla krompirčke, in jaz sem ji (odkrito naj bo priznано) s slepim veseljem postal poslušen. In prav to sem hotel sedaj preprečiti. V posteljo sem Ka prinesel zajtrk in jo poklical na zagovor.

Napotilo. V takih primerih je priporočljivo uporabiti metode, ki jih je ob zasledovanju R.A.F. razvila in uporabila zahodnonemška carina. Metoda je enostavna in prefinjena hkrati, izhaja pa iz dejstva, da imamo v grlu nekakšen detektor, ki odkriva laži: kdor laže, ta požira. Podzavesten proces, menijo carinski psihologi. Komaj da je laž odskočila z našega jezika, jo že hočemo spraviti nazaj v grgravec. Imate kaj za prijaviti? Ne, smo lagali. In potem, ne da bi se tega zavedali, požrli slino. Odprite, prosim, prtljažnik!

Kar je ustrezalo nemški carini, naj bi bilo primerno tudi zame. Fiksiral sem njeno grlo in vprašal:

"Draga, me varaš?"

"Ne", je odgovorila. In požrla slino.

"Je vodni inženir?"

"Ne!" In je ponovno pogoltnila.

Planil sem vstran. "Pri vodnem alarmu trikrat zvoniti!" Pozvonil sem trikrat. "Ste spali z mojo najdražjo?"

Vodni inženir je stal začuden pred vrati. Modre oči, kratke hlače, copati. Prejšnji teden, sem dejal, naj bi povabili Ka na kavico.

Inženir je prikimal. "Vendar, verjemite mi, med nama ni bilo ničesar." In je pogoltnil. Pogoltnil je tako krepko, da mu je Adamovo jabolko poskočilo. Nesramni lažnivec!

V vsakem grlu, celo v njegovem, mu razložim, tiči kanček resnice.

"Kako, prosim?"

"Zasledovalne metode nemške carinske psihologije!"

Strmel je vame, kot da bi bil kak avto. Seznanil sem ga s svojo metodo. Postal je zvit.

"Vi z vašim požiralnim zasledovanjem," je zakričal, "ki je že več kot zastarelo! Dandanes opazujejo nemški cariniki zenice."

"Kaj, zenice?"

"Ja, zenice. Lažnivecu se zožijo zenice."

Sem čisto šokiran, vendar samo nekaj sekund, potem usmerim pogled na njegovo levo oko in ponovim vprašanje: "Gospod inženir, ste z mojo ..."

Tresk, pred mojim nosom so se zaloputnila vrata in malo kasneje so okrog jezera ugasnile alarmne luči, ki sem jih prižgal s trikratnim zvonjenjem.

Prevzela me je otožnost. In bolečina, ki sem jo občutil pred letom v Don Rodolfovi pisarni, se je spremenila v zlate spomine.

"Rad priznam," je rekel takrat Don Rodolfo, "ljubim vašo prijateljico. Vsi jo ljubimo. In mislim, mladi mož, da govori to za vas in hkrati za to čudovito žensko."

Potem je postregel s starim armagnacom in napotila sva se v njegovo knjižnico, kjer sva v somraku razpravljala o metafizičnih vprašanjih...

Listajoč po reviji, je ležala na postelji.

"Sta se pretepala?"

Odkimal sem.

"Videti si tako žalosten," je rekla Ka.

"Pomislil sem na najine dobre, stare čase. Se spominjaš Don Rodolfa?"

Tišina. Potem ji je čez obraz hušknil smehljaj. "Don Rodolfo!" je vzdihnila Ka, "ne bodi jezen, moj dragec, vendar se bojim, da je Don Rodolfo velika ljubezen mojega življenja."

Čeprav je bil šele pred nekaj trenutki obujen spomin na Don Rodolfovo eksistenco, je govorila resnico. Ljubila ga je.

Resnično ga je ljubila - njenemu priznanju ni sledilo požiranje in lepe zenice se ji niso zožile.

Monsieur Alberto, nekrolog

Ob obiskih matere se držim rituala, ki se je sčasoma izoblikoval sam po sebi. Ob treh popoldne izstopim iz vlaka, se sprehodim do cvetličarne, zvrnem kozarček džina, redko dva, in se nazadnje nekaj pred peto usedem na zofo in popijem z materjo čaj.

Tako je bilo tudi pretekli četrtek. Gospa Sonja, prodajalka v cvetličarni, se mi je smehljala, in jaz sem, prav tako smejoč, pokazal na vrtnice. Ali sploh slutim, vedno pomislim, kako zelo sem jo častil, ko sem bil v puberteti? Sonja se je nagnila k vazam in pripravila šopek. Ne vem zakaj, toda danes nisem občutil njenih čarov. Je bil za to kriv morda november? Na belem nebu se je izgubila sončna plošča in z belimi plahdami pokriti čolni so v zalivu ležali kot mrtvi kiti.

Milly, barska točajka, mi je postregla z džinom. Tudi Milly, sem hipoma pomislil, se je od mojega zadnjega obiska postarala, osivela. Prav tako kot Sonja. Prej, v cvetličarni, je bil to samo sum, nekakšna senca občutka, ampak sedaj, ko sem zrl Milly v obraz, sem vedel, kaj se je zgodilo: čez noč se je vrgla starost na obe ženski. Sonjina lepota je ovenela in majhni Milly se je v trenutku poznalo, da je pitje šampanjca z nadevanimi dolgočasneži delo, težaško delo.

Ob somraku sem se usedel na zofo. Moja mati se je, z ročajem porcelanaste skodelice med prsti, pestovala v naslonjaču. Opazoval sem preprogo in prepoznal v njenem vzorcu dežele svojega otroštva. Čas mineva, sem poln otožnosti pomislil, in mi z njim. Mi vsi. Samo eden ne, moja mati. Nekoč je našla svoj videz, ustrezen njeni starosti, in pri tem je tudi ostalo. Stala je kot kaka hologrfska prikazen v reki časa, in divje vode ji niso mogle storiti nič žalega, niti trohice. Vsaj do danes, do tega

trenutka ne.

Iz skodelice sem srkal čaj. Ni bilo mogoče tajiti, tudi mami se je spremenila; tudi ona se je, tako kot Sonja in Milly, postarala, osivela. Njena pričeska, sicer vedno brezhibno popršena, je bila videti nekako neurejena, in prameni, resnično, so bili beli. Kaj, za božjo voljo, se je pripetilo v mestecu?

Spomnil sem se Cosime, soproge Richarda Wagnerja. V noči Wagnerjeve smrti, tako pravijo, naj bi zaradi ganjenosti ob smrti velikega moža postala snežno bela.

Po hiši se je zaslišalo predirljivo zvonjenje. "Teti!" je zastokala mami. Nekaj sekund zatem sta planili v sobo, teta Valerie in Püppi Giezendanner, prva visoka in vitka, druga okrogla in rožnatih lic, obe pa sta čekali kot vedno... Z naraščajočo grozo sem spoznal: tudi z obema tetama se je nekaj zgodilo in to bi lahko označil samo kot "bliskovito staranje".

Püppi je nosila lasuljo, povešeno globoko na čelo, in uboga Valerie si je z gumijastim krogcem uredila še nekaj preostalih las, ki so ji z lobanje viseli kot s kake razcefrane palme. Zgrozil sem se. Če se v svojem preudarku nisem zmotil, je morda izdihnil kak čudovit Casanova. Njegova smrt je pustila sledove, in to kakšne! Ampak, je bilo to v resnici mogoče? Si je Casanovo, ki je morda včasih osrečil vitko, tu in tam strogo dišečo Valerie, resnično mogoče predstavljati?

Püppi Giezendanner sem nalil češenj, ponudil bonboniero in mimogrede vprašal, ali je smrt tudi tukaj, v mestecu, morda imela svojo novembrsko žetev. Obe teti sta žalostno prikimali.

"Verjetno ga ne poznaš," je dodala moja mati, "Monsieur Alberto, bil je coiffeur." In obe teti sta silno vzdihnila. "Coiffeur artistique!"

Nekaj trenutkov je bilo tiho. Nato je ošvrknil mamin pogled Püppino lasuljo in Valeriejin repek. Zasmehljaj sem se in mati mi je vrnila nasmeh. Oba sva mislila verjetno isto. Večinoma šele zanamci spoznajo, kako velik je bil kak umetnik.

Let nad Zürichom

Zürich, za postajo, februarско jutro. Mlada ženska kaže v nebo, jokajoč, odtrgali so mu, pravi, noge. Njemu? Noge? Ja, pravi smrkajoč, tam, tam zgoraj, tam leti; kje, kaj, ne razumem niti besede, mačkast sem, hočem naprej, samo vstran od tukaj, ampak ta ženska, dohiti me in me zgrabi za rokav. Je bleda, drobna, skorajda še otrok. Pomagaj mi, pravi, pomagaj mi vendar, vidiš, tam umira, visoko v zraku.

Tvegam nasmeh.

Norec, zakriči, moj golob nima nog, brez nog pa ne more pristati, razumeš.

Refleks: roka seže v žep, potipa denarnico. Ji želim morda dati denar, se je tako rešiti?

Ženska je hipoma videti stara, jezikava babnica, kljub vsemu se mi smili; oblečena je v ponošene in luknjaste cunje iz džinsa, majica je čisto posmrkana, na vratu ima nekaj vbodov, gnojnih tvorov, stara je, star otrok. Mi pomagaš? prosijo velike, solzne oči.

Na tramvajski postaji stojijo ljudje v eni vrsti. Nekdo stiska zobe, drugi prisluškuje, tretji strmi v brezno svojega časopisa; zvonjenje, hreščavo približevanje tramvaja, pazi, idiot, moji živci.

Moji živci! Prerivanje, mož, ki je bral časopis, ga lepo zloženega stisne pod pazduho.

Ženska otrok bolšči pred sabo, potem se sramežljivo nasmehne, in nazadnje, kot da bi hotela pokazati kaj prepovedanega, počasi odpre roko. Mamilo? Ne, na njeni dlani ležita ptičji nogi, tanke in sive nožice s štirimi prsti. Sedaj razumeš, vpraša tiho, skoraj šepetajoče, mi verjameš?

Promet, hladno je, strašen mraz, ampak z neba posije sonce, luža, polna luči, iz ledu, tudi nebo zmrzuje. Morda, pomislim, ima res prav, zasenčim oči, z njimi preiščem nebo. Skomizgnem z rameni. Nič, pravim. Ampak nožice, reče, tukaj so nožice! Toliko sem razumel, odvrnem, golob je izgubil svoje noge, tako da mora sedaj leteti, stalno leteti, krožiti in se dvigovati, ja! zakriči, ja, in spet bulji v višino, obupana, zgrožena, samo ona, izčrpana, opazuje umirajočega ptiča in grozo okrog njega, nebesne raztrganine, hiše, kamine, antene. Izginil je, reče nenadoma, vstran, in zapre dlan, kot da bi ga hotela ljubkovati.

Ponovno so ljudje zasedli najin otok. Spet je zatopljen nekdo v časopis, diši nekdo po nesreči, se prerivajo vsi v gručo, brez besed, in nekdo, ki stiska svoja ramena, z gumijastimi škornji prvi stopi na stopnico.

Kaj naj ji rečem?

Ob prvi priložnosti si bo dala naslednji džojnt, ampak na letenje obsojenega ptiča ne spusti izpred oči, ne danes, ne jutri, neprestano sta skupaj, umirajoči golob in deklica, let, ples skoz mesto.

Ko se približa naslednji tramvaj, se pomešam med ljudi, vrata se zapro, tramvaj odpelje. Nekdo posluša, drugi gleda vstran. Tu in tam posije sonce skoz šipo in tam nekje zgoraj leti ptič, ki vleče za sabo deklico, od oblaka do oblaka, skoz meglo, k soncu.

Zürich, za postajo, februarsko jutro.

Uganka vodne tehtnice

Bila je sveta noč. Gulm je ležal v svoji celici in gledal televizijo. Televizijski sprejemnik je visel na steni, točno nad njegovimi nogami, na njem pa je bila fotografija njegove žene (on sam jo je uokviril). Zaradi svetlobnega plapolanja zaslona je bilo Hilde komajda mogoče videti, fotografija se je izgubila v temi. Pred leti jo je, pravijo, polil z bencinom in zažgal. Gulm se tega dejanja ni mogel spomniti, vendarle so ga gospodje s sodnomedicinskega inštituta spoznali za krivega. Pozimi so bili dnevi kratki, že ob štirih se je pričelo mračiti. Žarometi, ki so osvetljevali zgradbo, so na vrata celice naslikali rdečkastosiv pravokotnik. Vanj je videl padati pikice - ponovno je snežilo.

Če bi Gulm dejanje priznal in ga označil za afekt, bi se kazen zmanjšala za polovico. Vendar: njegova mati, stara in bolehnna, ne bi preživela niti minute - kot mu je dejala po aretaciji - da je mati morilca. Torej je Gulm, pokoren sin, skoz vse instance zatrjeval svojo nedolžnost. Mogoče je imel celo prav. Samo vonj (kot da bi gorelo skladišče gumija) in smrtni krik (blizu, potem oddaljen) sta mu iz tiste nesrečne noči ostala v spominu. Pogoltnil je slino. Dušilo ga je. Seveda si to storil, je rekla Hilde. Polil si me z bencinom in spremenil v baklo, vendar ti tvoja mamica, stara čarovnica, ni dovolila priznanja, njej na ljubo si tajil in si tako prislužil najvišjo kazen, zakaj, Gulm, zakaj?

Gulm je proti uokvirjeni fotografiji stegnil vodno tehtnico. Vodno tehtnico?

"Ja", je rekel Gulm, "mati mi je za božič poklonila vodno tehtnico."

Hm, je dejala Hilde, kaj naj bi počel nekdo kot ti z vodno tehtnico?

"Mogoče me je hotela spomniti na tehtnico pravičnosti," je vzdihnil Gulm, in njegova Hilde se je ponovno smejala, nad televizorjem v temi je bilo mogoče videti njen večni nasmeh. Gulm bi najraje zatulil. V vseh celicah so se sedaj veselili daril, pornografskih revij in oranž, čokoladnega peciva in kriminalnih romanov. Samo on, na dosmrtno ječo obtoženi Gulm, je ležal s tem prekletim kosom lesa na svojem pogradu; televizijska svetloba ga je osvetljevala, njegova Hilde zaničevala. Tukaj naj bi vegetiral ter počasi crkoval. Vsa ta leta, ki naj bi še sledila, mu je zasolila mati, in ravno sedaj, ko so se začela ta prekleta, absolutno nesmiselna materinska zaporniška leta, se ji je zmešalo, njeno božično darilo je to potrjevalo. Gulm je ponovno prebral pismo. Mislila je nanj. In čeprav utrujena in stara, bo čakala nanj. "Potem bova na sveti večer popila žganje, drži se, nedolžen si, tvoja mati Klara Gulm."

Ja, rade volje bi sedaj popil šilce žganja, vendar je bil alkohol v zaporu prepovedan, tudi ob božiču. Hipoma se je Gulu posvetilo. Povohtjal je tehtnico, okroglo okence, kamor je plavala zračna blazinica, in resnično! - v vodni tehtnici ni bilo vode, ampak žganje. Žganje! Materi je uspelo sinu v zapor pritihotapiti požirek žganja. Gulm je s prsti previdno stisnil okence, dvignil tehtnico in nazdravil Hilde, vodoravno v višino, jo prinesel k ustnicam in iz nje posrkal prepovedano žganje. Naj se je še tako pačila, uokvirjena Hilde - bilo mu je vseeno. Imel je mater, ki je bila prepričana o

njegovi nedolžnosti, in danes, na sveto noč, sta skupaj popila požirek, on in stara, sredi ječe.

Ob desetih je dežurni paznik ugasil elektriko. Nekje v betonski stavbi je nekdo zakričal, tulil za svojim življenjem. Potem je utihnilo. Gulm, pijan od sreče in bolečine, je prisluškoval tako dolgo v noč, da mu je končno uspelo slišati padanje snežink.

Izbral, prevedel in spremno opombo napisal Slavo Šerc

Thomas Hürlimann se je rodil leta 1950 v Švicarskem Zugu. Po končani gimnaziji je študiral filozofijo v Zürichu in Berlinu. Tri leta je deloval kot režijski asistent in dramaturg, med drugim v Berlinu (Schiller Theater). Od leta 1985 živi kot svobodni pisatelj v Švici.

Prvo prozno zbirko je objavil že leta 1981 (*Die Tessinerin*), kasneje je pisal predvsem drame (*Großvater und Halbbruder*, 1981, *Stichtag*, 1984, *Der letzte Gast*, 1990). Veliko pozornost in dokončno uveljavitev je dosegel z mojstrsko novelo *Das Gartenhaus* (1989), z zbirko kratkih zgodb *Die Satellitenstadt* (1992), iz katere so pričujoči prevodi, pa je potrdil literarno nadarjenost in izpolnil pričakovanje bralcev in kritike.

T. Hürlimann je prejel številne literarne nagrade, med drugim *Aspekte-Literaturpreis* in *Berlin-Literaturpreis*.